

TÜRK

2025, Yıl/Year: 13, Sayı/Issue: 40, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

*TURUK International Language, Literature and Folklore Researches
Journal*

Geliş Tarihi / Date of Received: 09.02.2025

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 23.03.2025

Sayfa / Page: 102-142

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / Writer:

Günay Gasıмова ÇATALKAYA

Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri

Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

semsgasimova@gmail.com

ÂRİFÎ EFENDİ'NİN MUAMMALARI*

Öz

Muamma, bir ismin çeşitli yöntemlerle bir beyit veya mısra içinde saklanması, daha sonra kastedilen ismin ortaya çıkarılması sanatıdır. Her ne kadar bir bilmece olarak yazılsa da vezinli ve kafiyeli olması sebebiyle kendinde şiirsel bir karakter barındıran muamma örneklerine, klasik Türk şiirinde XIII. yüzyıldan itibaren rastlanmaktadır. Zaman zaman zayıflasa da Türk edebiyatında bu tür, Arap harflerinden Latin harflerine geçiş yapıncaya kadar rağbet görmüştür. İlk örnekleri Arap edebiyatında görülse de Fars edebiyatında dönemin ileri gelen şairleri tarafından bu tür, yeni kaideler dâhilinde gelişmiş ve padişahlar ile ümeraya bir zekâ armağanı olarak takdim edilmiştir. Türk edebiyatında ise en zirve dönemini XVI. yüzyılda yaşamıştır. Bu yüzyılda muamma yazan şairlerden biri de Ârifî'dir.

Ms. Or. Oct. 3420, Ms. Or. Oct. 2130 ve İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 794 numaralarında kayıtlı mecmualarda Ârifî'ye ait toplamda 132 muamma yer almaktadır. Ancak XVI. yüzyılda Ârifî mahlasını kullanan iki şair yaşamış olup her ikisi de muamma türünde başarılı örnekler vermiştir. Çalışmamızda Ms. Or. Oct. 3420 numarada

* Bu çalışma Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Programında devam etmekte olan “Klasik Türk Şiirinde Muamma ve Almanya Milli Kütüphanesi Ms. Or. Oct. 3420 Numarada Kayıtlı Muamma Mecmuası” başlıklı tezimizden hareketle oluşturulmuştur.

kayıtlı Muamma Mecmuası esas alınarak Muammeyât-ı Ârifî başlığı altında yer alan 132 muamma incelendi, bu muammaların transkripsiyonlu ve tenkitli metniyle birlikte dili çevirisi ortaya konuldu.

Anahtar Kelimeler: Ârifî Efendi, XVI. yy Osmanlı edebiyatı, muamma ve Muamma Mecmuası, aruz.

THE MUAMMAS OF ÂRİFÎ EFENDİ

Abstract

Muamma is the art of hiding a name within a verse using various techniques and later revealing it. Although written as a riddle, muamma has a poetic character due to its meter and rhyme. Examples of muamma have appeared in classical Turkish poetry since the 13th century. Despite occasional decline, it remained popular until the transition from the Arabic to the Latin alphabet.

The first examples of muamma emerged in Arabic literature, but it developed further in Persian literature with new rules and was presented as an intellectual gift to rulers. In Turkish literature, it reached its peak in the 16th century. One notable muamma poet of this period was Ârifî.

A total of 132 muamma attributed to Ârifî are found in manuscripts Ms. Or. Oct. 3420, Ms. Or. Oct. 2130, and TY 794. Two poets named Ârifî lived in the 16th century, both excelling in muamma. This study examines the 132 muamma in *Muammâ Mecmuası* (Ms. Or. Oct. 3420), comparing different copies and providing a transcription with a critical edition and intralingual translation.

Keywords: Arifî Efendi, 16th century Ottoman literature, muamma and muamma collection.

Giriş

Klasik Türk edebiyatı çerçevesinde muamma türü, yüzyıllarca önemli bir yer tutmuştur. Zaman zaman ilgi azalsa da bu türe, devrin ileri gelen şairleri ve ikinci sınıf şairler, XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar rağbet göstermişlerdir. Arap edebiyatında doğan bu türün kaideleri, Fars şiirinin önde gelen şairleri tarafından şekillendirilmiş ve Fars edebiyatından Türk edebiyatına geçmiştir. Fars edebiyatında muamma padişahlara, ümeraya bir zekâ armağanı olarak takdim edilmiştir. Türk edebiyatında ise bu tür, sevilenlerin ismini saklamak amacıyla kullanılmıştır. (Tarlın, 2019, 281) XIII. yüzyıldan itibaren belli bir yere sahip olan bu ilim, Kınalızâde Hasan Çelebi'ye göre Yavuz Sultan Selim'in İran seferi sonrasında Anadolu'ya gelen aydınlar vesilesiyle bu topraklarda yaygınlaşmıştır. Muamma yazma

geleneğinin ortaya çıkmasıyla meşhur Fars edebiyatı şairlerinin muamma risalelerinin tercüme ve şerhleri de yazılmaya başlanmıştır. (Akboğa, 2023, 15-16.)

Sözlük anlamı, körletme, gizli, güç anlaşılır söz, bilmece olan muamma, klasik Türk edebiyatında lugaz ile birlikte bilmece olarak karşılayabileceğimiz bir türün ismidir. (Aslan vd., 2018, 64.) “Remiz ve imâ yoluyla bir isme delâlet eden söz veya mısra ve beyite ıtlak olunur.” (Saraç, 1997, 297.) şeklinde tanımlanan bu tür hem nazım hem nesir halinde yazılmıştır. Usulünü bilenlere zekâ ve seri intikal sahipleri tarafından çözülmek üzere yazılan muammalar, toplumun ortak zekâsına ve örfüne uygun biçimde düzenlenmektedir. (Durmuş, 2020, 319.) Müstakil tür olduğu için muammanın kendine has kelime kadrosu ve temsil yapısı mevcuttur ve bu tür, harf oyunlarına dayanan şiirlerin biçimlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. (Arslan, 2022, 184.) Manzum muamma türü için genellikle beyit veya müfret biçimi tercih edilmiştir. Bunun yanı sıra divan tertibi dâhilinde de beyit sayısı bakımından çoğunlukla bütün manzumelerin sonunda yer almaktadır. (Arslan, 2023, 111.)

Muamma, bir ismin farklı yöntemlerle gizlenmesi ve sonrasında kastedilen ismin ortaya çıkarılması sanatıdır. Bir bilmece olarak yazılan ve çözülmesi için de zekâ gerektiren bu tür, şiir estetiğini de kendinde barındırmaktadır. Her ne kadar bu tür, zihne ve zekâyâ hitap etmiş olsa da vezinli ve kafiyeli yazılmasından dolayı şiirsel bir karakter içerir. (Gasıмова Çatalkaya, 2024, 292.) Dolayısıyla türe ait bir şiir olduğu belirtilmediği sürece usta şairlerin kaleminden çıkan muammaların muamma olup olmadığı belli olmamaktadır. Zira bu türde yazılan şiirler kendi içerisinde kaideleri olmakla birlikte gazellerle ve diğer bazı nazım biçimleriyle aynı içeriğe sahiptir.

Muamma ilminde “Muamma be-tarîk-i lugaz” şeklinde bir yöntem de mevcuttur. Bunun en bariz örneği Nâbî Divanı’nda yer almaktadır. (Bilkan, 2011, 1323.) Örneğin bu muammalarda lugazların bir özelliği olan “nedür ol, ol nedir ki” gibi ifadeler yer almaktadır. Bilindiği üzere muamma ve lugaz bir çeşit bilmece olsalar da şekil ve muhteva ile birlikte çözüm yollarında da farklılıklar barından iki ayrı türdür. Muammalar Cenab-ı Hakk’ın isimlerinden biri yahut insan ismi hakkında yazılırken lugazlar neredeyse her şey hakkında tertip edilir. Muammalarda sorulan isim şiirin başında belirtildiği halde lugazlarda sorulan nesne gizli tutulmaktadır. Lugazların muammadan en önemli farkı ise kolay çözüme ulaşacak ipuçlarının; “nedür ol, ol nedir ki vd. olmasıdır. Lugaz, bir bakıma bir cismin veya bir nesnenin çeşitli benzetme tarifidir. (Bilkan, 200, 53.)

Bu çalışmanın konusu, Berlin Devlet Kütüphanesi Ms. Or. Oct. 3420 numarada kayıtlı Muamma Mecmuasında mevcut olan, Ârifi Efendi’ye ait 132 muammadır. Bu muammalar İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 794 ve Berlin Devlet Kütüphanesi Ms. Or. Oct. 2130’da tespit ettiğimiz Ârifi’ye ait muammalarla karşılaştırılmıştır.

A. Muamma Şairi Ârifi

Türk edebiyatında muamma fenninde isminden söz ettiren şairlerden biri de XVI. yüzyılda yaşamış Ârifi'dir. Kaynaklara baktığımız zaman Ârifi mahlaslı şairler arasında muamma ilmiyle ilgilenen ve aynı mahlasa sahip iki şair görmekteyiz. Her iki şairin de tezkirelerde muamma yazdığı söylenmektedir. Ancak çalışmamızın konusu olan bu mecmuadaki muammaların hangi Ârifi'ye ait olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira kaynaklarda her iki Ârifi'nin de muamma yazdığı belirtilmekte olup muammalarına dair örnek neredeyse hiç yoktur. Verilen tek örnek Süleymân ismine yazılmış muamma gazel olup Fethullah Ârifi'ye aittir. Diğer aynı mahlasta olan Trabzonlu Ârifi'nin kaynaklarda muamma yazdığı söylene de şiirlerinden örnek verilmemiştir. Dolayısıyla mecmuada yer alan Muammeyât-ı Ârifi başlığı altındaki muammaların yukarıda bahsi geçen şairlerden hangisine ait olduğu tespit edilememiştir.

Muamma yazarı Ârifi mahlaslı şairler arasında ilk göze çarpan *Risâle fi'l-Mu'ammâ* adlı eserin yazarı Ârifi Fethullâh Çelebi'dir.

Ârifi Fethullah Çelebi, baba tarafından Acemî ve anne tarafından Arabî'dir. Güzel hatta sahip olduğu için Safevî şehzadesi Elkas Mirza'nın nişancılığı görevinde bulunmuştur. Bunun yanı sıra Kanuni Sultan Süleymân ile tanışma fırsatı bulmuş ve Osmanlı Hânedânı ile ilgili bir şehnâme yazmakla görevlendirilmiştir. (Yazıcı, DİA, 371). Zira şair, tezkirelerde şehnâmecî olarak ün kazanmıştır. Muammacılığına dair ise Ârifi Fethullah Çelebi'nin *Risâle fi'l-Muammâ* isimli Farsça bir eseri olduğu kaynaklarda zikredilse de günümüze ulaşmamıştır. (Canseven, 2018, 27) *Şakâ'ik Zeyli*'nde şairin fenn-i muammada iktidârı olduğu ve eş'arını Âşık Çelebi'nin îrâd ettiğine dair not düşülmüştür. (Donuk, 2017, 312) Ahdî Tezkiresi'nde şairin "Fünûn-ı muamma ve lugazde sahib-tahkik ve mukataat bir şair" olduğu söylenmektedir. (Solmaz, 2018, 215).

İncelediğimiz tezkirelerde muamma ilmine dair Fethullah Çelebi'nin yazdığı tek bir şiiri örnek gösterilmektedir. Bu gazel, her beytinde "Süleymân" ismi saklı olan muammadır. Bu gazelin muamma olduğunu söyleyen sadece Âşık Çelebi ve Gelibolulu Âlî'dir.¹ Diğer tezkirelerde aynı örnek şiir verilse de muamma gazel olduğu belirtilmemiştir.

¹ Fethullâh Ârifi Çelebi'ye ait her beytinde Süleyman ismi gizlenen muammâ gazel: Ayrıntılı bilgi için bkz: (Kılıç, 2018, 444; İsen, 2017, 167).

1. bir mu'ammâ durur iki kaşuñ
ki çıkar andan ismi naķķaşuñ
2. aşırı şarkduñ ruĥ-ı yâre
meger ey zülf iki durur başuñ
3. ay efendüm hilâl kimdür ki
gözün üstinde var diye kaşuñ
4. seni çok başlu añlaram ey göz
merdüm içinde şaķlarım yaşuñ
5. şa'n edüp alma ağzuña cāmı
ki degül zâhidâ senüñ aşuñ

Beyânî Tezkiresi'nde her iki Ârifi hakkında bilgi verilmiş ancak muamma ilmine dair yazdıklarına değinilmemiştir. (Sungurhan, 2017, 116-117)

Ârifi mahlaslı bir diğer muamma şairi Trabzonludur. Asıl adı Mehmed olup Maruf Çelebi olarak bilinmektedir. Trabzon'da dünyaya gelip büyüdüğü söylense de kaynaklarda ailesi ve doğum tarihi hakkında bilgiye rastlanmamaktadır. (Alzyout, 2019, 530) Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere üç dilde de şiir yazmıştır. Fenn-i muammada bir hayli nam ve itibara sahip bir şair olduğunu söyleyen Kınalızâde bu şairin muammalarına dair örnek vermemiştir. (Sungurhan, 2017, 537.) Sonuç olarak yukarıda bahsettiğimiz Ârifi mahlaslı her iki şairin de muamma söylediği tezkirelerde ifade edilmektedir ancak Ms. Or. Oct. 3420 numaralı mecmuada yer alan muammaların hangi Ârifi'ye ait olduğu kısıtlı bilgiler sebebiyle tespit edilememiştir. Ele aldığımız mecmuada yer alan muammalar hangi şaire ait olursa olsun bu muammaların başarılı birer örnek oldukları göz önündedir.²

B. Muammeyât-ı Ârifi'nin Yazma Nüshaları

Berlin Devlet Kütüphanesi Ms. Or. Oct. 3420 ve 2130 numarada kayıtlı olan muamma mecmuaları Volkan Arslan tarafından tanıtılmıştır. (Arslan, 2023, 191.) Ms. Or. Oct. 3420 numarada kayıtlı mecmuada Ârifi Efendi'ye ait 132 muamma yer almaktadır. Burada verilen muamma örnekleri, istisnalar olmakla birlikte elifba sırasıyla yazılmıştır. Örneğin "Muammeyât-ı Ârifi Efendi" başlığı altında yer alan muammalarda elifba sırasıyla yazılan şiirler Yârdem ismi ile son bulmaktadır. Sonrasında Yûsuf ismine yazılı üç muamma yer almaktadır. Bu bölümde bir düzensizlik mevcut olup Yûsuf ismi sonrasında kime ait olduğu bilinmeyen Necmeddîn ismine yazılmış bir muamma daha mevcuttur. Daha sonrasında Ahmed ismine yazılan muammalar gelmekte ve elifba sırasıyla muammalar devam etmektedir.

6. nûr-ı hûrşîde hîç êrer mi zevâl
dîdesi görmez ise huffâşuñ

7. götürelden şabanını mecnûn
gelmedi 'ârifâ ayakdaşuñ

² Ârifi'ye ait muammaları incelediğimiz zaman adıgeçen türün kaidelerinden hareketle bu şiirlerin başarılı birer örnek olduğu ortaya konulmuştur. Örn:

¹ kôrçutma cânım cânâ sitemle
mu'tâd olupdur dil derd ü gamla

Ârifi Efendi'nin Edhem ismine yazdığı başarılı bir örnek. Edhem isminin elif ve dâl harfine derd kelimesinden hareketle gidilmiş. Derd kelimesinin eşanlamı olan ad ile elif ve dâl harfleri elde edilir. Edhem isminin geri kalan harflerine ise gam yani muradifi hemm kelimesiyle gidilmiştir. Gam ve derd kelimeleri yani ad ve hem birbirine mutad olunca Edhem ismi ortaya çıkar.

² 'âşık hedef-i murâda êrmezse n'ola
tâ kâmeti olmayınca yâ gibi düta

Dü yani iki rakamı ebced hesabında be harfine denk gelmektedir. Bâli isminin be harfi bu şekilde elde edilir. Tâ muradifi ilâ ile kastedilen ismin baki harfi bu şekilde elde edilir.

İncelenen muammalar içerisinde Muhammed, Şâh, Zerger, Server-i Hûbân, Sîmîn-ber isimlerine yazılı 5 beyitlik bir gazel mevcuttur. Bu gazelin her beyti kendi içerisinde yukarıda belirttiğimiz isimleri saklamaktadır. Bu beyitlerle birlikte toplam 132 muamma incelenmiştir. Muammalar, bir iki beyit halinde ve aruzun farklı bahirlerindeki vezinlerle yazılmıştır.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 794 numarada kayıtlı mecmuada Ârifî'ye ait muamma gazel ile birlikte toplam 132 muamma mevcuttur. Bu nüshada her şairin muamma bölümü sonrasında özel olarak muamma yazılan isimler tekrardan verilmiştir. Aynı zamanda yine muammalar içerisinde kelime bazında eksiklikler mevcuttur.

Berlin Devlet Kütüphanesi Ms. Or. Oct. 2130 numarada kayıtlı mecmuada ise Ârifî'ye ait sadece 51 muamma mevcut olup düzensiz bir şekilde tertip edilmiştir. Oldukça eksik olan bu nüsha içerisinde sadece İmâm, Âdem, Ayaz, Emrî, Edhem, Bâkî, Budag, Bilâl, Tâbî Beg, Cüneyd, Hasan, Hüseyin, Hamîd, Hürrem, Dakîkî ve Bâkî, Receb, Selâm, Süleymân, Sinân, Sırrî, Şuayb, Safî ve Tayyib, 'Alî, 'İşkî, Ğanî, Kâsım, Kıyâmî, Yârî, Merâm, Kâra, Mâhir, Kumrî, Âhî, Meryem, Kâsım, Kayyım, Emmî, Şâhî, Rûh, Mihrâmiz, Kadrî, Kâdirî, Kemâl, Kâmil, Leylî, Muhammed, Memî, Mîr, Şâh, Zerger, Server-i hûbân, Sîmîn-ber, Nâmî, Nebî, Vâlî, Hüdâyî ismine yazılan muammalar yer almaktadır.

Çalışmamızda Ms. Or. Oct. 3420 numaralı nüsha Y, TY 794 nüshası İÜ ve Ms. Or. Oct. 2130 numaralı nüsha B. ile gösterilmiştir. Ayrıca yazmada gazel şeklinde yazılan beş beyitlik muamma bulunmakta olup her beytinde bir isim gizlenmiştir. Bu sebeple gazel olsa dahi her beyit kendi başına bir muamma olduğundan ayrı ayrı ele alınmıştır.

C. Muammeyât-ı Ârifî Transkripsiyonlu Metni ve Diliçi Çevirisi

mu'ammeyât-ı 'ârifî efendi

en'âm¹.

baħr-i muzâri' mef'ûlû fâ 'ilâtü mefâ 'ilü fâ 'ilün

1. dërlerse vechi var aña mihr-i felek-serîr
'âlemde mäh olursa eger rüyuña nazîr

[Ey sevgili! Alemde ay, senin yüzüne benzerse ve (bu benzerlik sebebiyle) felek tahtının güneşi olursa uygundur.]

aħmed

⁴ mu'ammeyât-ı 'ârifî efendi

¹ Y 32^b, İÜ 51^b, B -

2.

baħr-i muẓārī ‘mef‘ülü fā ‘ilātü mefā ‘ilü fā ‘ilün

1. yārũñ yüzinde gördi çü zülf-i mu‘anberi
bī-çāre dil o rûya fedā eyledi seri

[Çaresiz gönül, sevgilinin yüzünde misk kokulu zülfünü gördüğü için o yüze (sevgilinin yüzünü görmek için) başını feda etti.]

3.

baħr-i müctes mefā ‘ilün fe ‘ilātün mefā ‘ilün fe ‘ilün

1. bir ehl-i hāle göñül hūznin eyledüm izhār
şikāyet etme dēdi gel be derd-i dilden var

[Bir hâl ehline gönül hüznünü aşıkâr ettim; Gel yine de gönül derdinden şikâyet etme, dedi.]

4.

baħr-i hezec mefā ‘ilün mefā ‘ilün fe ‘ülün

1. ölümlü hastasıyam çeşm-i yārũñ
perīşān hāliyem zülf-i nigāruñ

[Sevgilinin gözlerinin ölümlü hastasıyım; nigarın saçından dolayı halim perişandır.]

5.

baħr-i remel fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün

1. derd-i ‘ışkâ leb-i dildārı kılanlar çāre
teşne bīmārı muhāl gördi dehān-ı yāre

[Aşk derdine sevgilinin dudağını çāre kılanlar, sevgilinin ağzını susamış hasta için imkansız gördü.]

6.

baħr-i remel fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. merdüm-i çeşmüm görelden eşk-i gevher-pāşumı
kalb-i deryāyile ey dil görmedi bir yaşumı

[Ey gönül! Göz bebeğim, mücevher saçan gözyaşlarımı gördüğünden beri deryanın kalbi ile göz yaşımı bir görmedi.]

² Y 32^b, İÜ 51^b, B -

³ Y 33^a, İÜ 51^b, B -

⁴ Y 33^a, İÜ 51^b, B 120^a.

⁵ Y 33^a, İÜ 51^b, B -

⁶ Y 33^a, İÜ 51^b, B - kalb-i deryāyla ey dil görmedi bir yaşumı: kalb-i deryā-ı yı nîle ey dil görüpdü başumı İÜ.

imām enām

7.

baħr-i remel *fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün*

1. āşınālar néce olmasun melül
yāda kendü ‘aksini göstermiş ol

[Aşınalar nasıl melul olmasın?; (zira o sevgili kendi) aksini yabancıya göstermiş.]

imām

8.

baħr-i hezec *mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün*

1. o māhuñ rüyı gülzār-ı vefāda verd-i ra ‘nādur
çemenzār-ı şafāda kaddi serv-i sīm-sīmādur

[O ay yüzlü sevgilinin yüzü vefâ gül bahçesinde parlak bir güldür; safa çimeninde sevgilinin boyu gümüş yüzlü bir selvidir.]

ādem

9.

baħr-i remel *fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün*

1. ‘ārifī göglere ergusse ‘aceb mi āhı
leb-i deryāda rakīb ile görüp ol māhı

[Ârifî’nin ahı göklere erişse şaşılmaz; (zira) o, sevgiliyi derya kenarında rakip ile görmüş.]

ādem

10.

baħr-i hezec *mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün*

1. hayālün menzil edelden nigārā çeşm-i hün-pāşı
vücüdüm hākini girdāba şaldı gözlerüm yaşı

⁷ Y 33^a, İÜ 52^a, B -

⁸ Y 33^a, İÜ 52^a, B 120^a.

⁹ Y 33^a, İÜ 52^a, B 120^a.

¹⁰ Y 33^a, İÜ 52^a, B - çeşm-i hün-pāşı: - hünı benāne İÜ.

[Ey nigar! Senin hayalin kan saçan gözü menzil ettiğinden beri gözlerimin yaşı vücudumun toprağını girdaba düşürdü.]

11.

baħr-i hezec *mefā 'ilün mefā 'ilün fe 'ülün*

1. nece ğam çekmesün 'uşşāk-ı mahzūn
elemden gördi dil her dem diger-gün

[Gönlü dertli âşıklar nasıl gam çekmesin; gönül her an elemden perişan oldu.]

12.

baħr-i hezec *mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün*

1. ma 'ārif dūrlerin sa'y èt çıkar dilden gel èy şeydā
ki baħr-i 'ışk dèrler var-durur her dilde bir deryā

[Ey şeydā! Her gönülde bir derya vardır. (Zira) ona aşk denizi demişler; gel de çaba göster (bu) deryadan maarif incilerini çıkar.]

13.

baħr-i muzāri' *mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün*

1. tır-i müjeñle ol ser-i şemşiri gördi cān
zahm-ı cefāya añladı olacağın nişān

[Can, kirpiğinin okları ile kılıcının ucunu görünce cefā zahmına nişan olacağını anladı.]

ayaz

14.

baħr-i muzāri' *mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün*

1. gülzāre varma eyleme gel seyr-i sebzezār
olduñsa 'ārifī eger ol serv ile kinār

[Arifî, eğer o selvi boylu sevgiliyle kucaklaştıysan gül bahçesine varıp çimeni seyretme.]

İlyās

¹¹ Y 33^a, İÜ 52^a, B -

¹² Y 33^a, İÜ 52^a, B -

¹³ Y 33^a, İÜ 52^b, B -

¹⁴ Y 33^a, İÜ 52^b, B 120^a. [der-kenār] Y 33^a. servden murād elifdür. kef teşbîhdür.

15.

baḥr-i cedīd fe 'ilātūn mefā 'ilūn fe 'ilūn

1. dil-i dīvāne bī-ḳarār oldı
tā ser-i bī-ḥod ile yār oldı

[Divāne gönül, kendinden geçmiş medhuş başı ile yār olduğundan bu yana bir türlü karar bulmadı.]

ibrāhīm

16.

baḥr-i remel fā 'ilātūn fā 'ilātūn fā 'ilūn

1. kimse bilmez rāh-ı 'ışkı ey refik
dédiler her yāda bīdār-ı ṭarīḳ

[Ey dost! Aşk yolunu kimse bilmez; (ama) her yabancıya (bu) yolun aydınlığını/yöntemini anlattılar.]

emrī

17.

baḥr-i remel fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilātūn fe 'ilūn

1. merd olan şāf kılar ḳalbini mir'āt-āsā
rūy-i yār olmağ-ıçün her ṭarafında peydā

[Mert âşık, eğer sevgilinin yüzünü, her tarafında aşık etmek isterse kalbini ayna gibi temiz tutmalıdır.]

edhem

18.

baḥr-i recez müstef 'ilātūn müstef 'ilātūn

1. ḳorḳutma cānım cānā sitemle
mu'tād olupdur dil derd ü ḡamla

¹⁵ Y 33^a, İÜ 52^b, B -

¹⁶ Y 33^a, İÜ 52^b, B -

¹⁷ Y 33^a, İÜ 52^b, B 120^a.

¹⁸ Y 33^b, İÜ 52^b, B 120^a.

[Ey sevgili! Canımı sitemle korkutmaya kalkma; (zira) gönül dert ve gama alışkındır.]

emîn

19.

baħr-i remel *fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. ğarkā vardı iki merdüm n' eyleyem āb içre ħayf
çeşme-i çeşmüm görünmez kaldı girdāb içre ħayf

[İki gözüm [derya] içinde garkoldu çok yazık; göz pınarım girdap içinde görünmez oldu çok yazık.]

ħarfü'l - bā bekāyī

20.

baħr-i müctes *mefā 'ilün fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün*

1. fütāde görmek ile eyleme faķire cefā
ri'āyet etme görüp gül kabāda mālī dilā

[Ey gönül! Bu fakiri düşkün görüp ona cefa etme; gülü (güzel bir) libas içinde görerek ona riayet etme.]

bālī

21.

rübā 'ī *aħreb*

1. 'āşık hedef-i murāda ermezse n'ola
tā kāmety olmayınca yā gibi dūtā

[Âşığın kameti yâ gibi iki kat olmadığı sürece muradına erişemez ve (bu duruma) şaşılmaz.]

bālī

22.

baħr-i remel *fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün*

1. rāh-ı 'ışķuñda senüñ bulmadı dil bir ğam-ħ'vār
tā ser-i bī-dile dil olmayıcaķ āħir yār

¹⁹ Y 33^b, İÜ 52^b, B -

²⁰ Y 33^b, İÜ 53^a, B -

²¹ Y 33^b, İÜ 53^a, B -

²² Y 33^b, İÜ 53^a, B -

[Gönül senin aşkının yolunda bir gam ortağı bulmadı; ta ki gönülsüz âşık ona ebedi bir yâr oluncaya kadar.]

bākī

23.

baħr-i cedīd *fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün*

1. sākī meclisde yok çü nuql u şarāb
cur'a-ı meyle olsa bārī kebāb

[Ey saki! Mecliste meze ve şarap olmadığı için bari şarap tortusuyla kebab olsun.]

24.

baħr-i remel *fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. āteş-i ruhsār-ı gülden érdi tāb
oldı cānā bāğda bülbül kebāb

[Ey can! Gülün yanağının ateşinden hararet eriştiği için bahçede bülbül kebab oldu.]

25.

baħr-i remel *fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. yârsuz şanmañ gönül gülzârda handân olur
bāğda bülbül çü bī-dildār ola nālân olur

Eğer gönül gül bahçesinde yârsız kalırsa handan olacağını sanma; (zira) bülbül eğer gül bahçesinde yârsız olursa inler.]

budağ

26.

baħr-i müctes *mefā 'ilün fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün*

1. hadeng-i gamze-i dildüzıla delindi yürek
kepāde oldı gönül bir civān gamın çekerek

[Kalp, gönül delen gamze okuyla delindi; gönül bir civanın gamını çekerek kepaze/rezil (okçuluğa yeni başlayanların sadece kol alıştırmak için kullandıkları talim yay) oldu.]

²³ Y 33^b, İÜ 53^a, B 120^a. olsa bārī: bārī olsa İÜ.

²⁴ Y 33^b, İÜ 53^a, B - bülbül: - İÜ.

²⁵ Y 33^b, İÜ 53^a, B 120^b. [

²⁶ Y 33^b, İÜ 53^b, B 120^b.

27.

baħr-i cedīd *fe 'ilātūn mefā 'ilūn fe 'ilūn*

1. kām̄eti tūbādan nişāne gibi
kād-i dildār bī-bahāne gibi

[Sevgilinin boyu (öylesine) kusursuz ki Tuğba ağacından bir nişane gibidir.]

bilāl

28.

baħr-i muzāri' *mef'ulū fā 'ilātū mefā 'ilū fā 'ilūn*

1. vaşlına cān vērūp eger olduñsa müşterī
cümle belāsı ile qabūl eyle dilberi

[Ey âşık! Sevgilinin vaslına can verip müşteri olduysan eğer dilberi tüm belalarıyla kabul et.]

bedr

29.

baħr-i recez *müstef'ilūn müstef'ilūn müstef'ilūn müstef'ilūn*

1. mānend-i bülbül nece feryād ètmesün 'uşşāq-ı zār
seyr edemezler gül yüzün çün perdedür zülf-i nigār

[İnleyen âşıklar, bülbül gibi nasıl feryat etmesin; zülfü, gül yüzüne perde olduğu için onu seyredermiyorlar.]

bahā

30.

baħr-i remel *fā 'ilātūn fā 'ilātūn fā 'ilātūn fā 'ilūn*

1. bezm-i ğamda hūn-i qalb ü dīdedür hāşıl baña
ġam şebinde hem-dem oldu derd ü āh-ı dil baña

²⁷ Y 33^b, İÜ 53^b, B -.

²⁸ Y 33^b, İÜ 53^b, B 120^b.

²⁹ Y 33^b, İÜ 53^b, B - . gül: - İÜ.

³⁰ Y 33^b, İÜ 53^b, B-.

[Gam meclisinde, kalbimin ve gözlerimin kanı benim için husul geldi; bana gam gecesinde hemdem gönlümün ah ve kederi oldu.]

bayrām

31.

baḥr-i hezec *mef'ülü mefā'ılün mef'ülü mefā'ılün*

1. açaydı nesīm-i subḥ ol ṭurra-yi ruḥsārı
her bī-ser ü pā bārı göreydi ruḥ-ı yārı

[Sabah yeli sevgilinin yüzündeki kakülünü açsaydı da bari her zavallı âşık, sevgilinin yüzünü görebilseydi.]

behrām

32.

baḥr-i remel *fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün*

1. dili şāf eyledi āyīne-sıfat ehl-i şafā
rūy-i yār olmağ için her tarafında peydā

[Safa ehli, sevgilinin yüzünün her tarafında aşık olabilmesi için gönlünü ayna gibi tertemiz etti.]

ḥarfü't - tā tābī beg

33.

baḥr-i hezec *mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün*

1. başumda āh-ı âteş-bār bir tāk-ı keyānedür
tenümde dāğlar çün bir libās-ı hüsrevānedür

[Âteş saçan ahım başımda bir hükümdar tacıdır; tenimdeki yaralar bir padişahlık kıyafetidir.]

taḳī

34.

baḥr-i remel *fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün*

1. gördi hicrūñle senūñ ey gül-i ter
muttaşıl ḳalb sitem dīde keder

³¹ Y 33^b, İÜ 53^b, B -.

³² Y 33^b, İÜ 53^b, B -.

³³ Y 34^a, İÜ 54^a, B 120^b, bir: - İÜ.

³⁴ Y 34^a, İÜ 54^a, B -.

[Ey taze gül! Senin ayrılığınla her daim kalp sitem, göz ise keder görmüştür.]

ḥarfü'l - cīm cüneyd

35.

rubā'ī aḥreb

1. ez-mihr ü vefā cev̄ ü cefāyī bihter
naḫd-i dil-i ḥāṣān be-cüdāyī bihter

[Sevgilinin cev̄ ve cefası vefa ve şefkatinden daha iyidir; ayrılık, seçkin güzellerin kalbini kazanmaktan daha iyidir.]

ḥarfü'l - ḥā ḥasan

36.

baḥr-i müctes̄ mefā 'ilün fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün

1. cefāya başlasa feryād ile tolar āfāk
çü ḥande ēde serāser ṣafā bulur 'uṣṣāk

[Eğer sevgili cefa etmeye başlar ise dünya feryat ile dolar; (yok eğer) gülümsese âşıklar baştan başa sefa bulur.]

37.

baḥr-i cedīd fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün

1. feleküñ ḳāmeti kemān oldı
māhda rūzı çün nihān oldı

[Ayda günü/aydınlığı nihan olunca feleğin kaddi keman oldu.]

ḥüseyn

38.

baḥr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün fe 'ülün

1. 'adū dildār ile ḥum-ḥāne oldı
çi ḥāṣıl bendesi bī-gāne oldı

[Sevgili düşman ile meyhanedeydi; Kulu kayıtsız oldu neye yarar.]

ḥüseyn

³⁵ Y 34^a, İÜ 54^a, B 120^b.

³⁶ Y 34^a, İÜ 54^a, B 120^b.

³⁷ Y 34^a, İÜ 54^a, B -.

³⁸ Y 34^a, İÜ 54^a, B -.

39.

baḥr-i remel *fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. nêce olmasun göñül efgendesi
mürdeler iḥyā eder çün ḥandesi

[Gönül nasıl düşkün olmasın?; (Zira) sevgilinin gülüşü ölüleri ihya eder.]

ḥamīd

40.

rübā 'ī *aḥreb*

1. üftādeleri bī-dil ü bī-hûş ètdi
çün cāmı el üstünde tutup nûş ètdi

[Sevgili şarap kadehini el üstünde tutarak içtiği için biçâre âşıkları gönülsüz ve bihûş etti.]

ḥüseyn

41.

baḥr-i mütekārib *fe 'ulün fe 'ulün fe 'ulün fe 'ulün*

1. kıılır kendüye bende her ḥāş u 'āmı
cem-āsā çü her dil ki nûş ède cāmı

[Her bir gönül, Cem gibi şarap kadehini içerse her bir seçkini ve avamı kendine köle eder.]

ḥamza

42.

baḥr-i remel *fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. bāğ-ı 'ālemde saḫın dil bağlama
her gül-i pür-ḥāre ey dil zīnhār
görmemisin yandı nār-ı hicrden
çün çemende 'ākıbet ḳalb-i hezār

[Ey gönül! Sakın bu dünya bahçesinde dikenle dolu güle gönül bağlama; bülbülün kalbi sonunda çimende ayrılık ateşinden yandı, görmez misin?]

³⁹ Y 34^a, İÜ 54^b, B 120^b.

⁴⁰ Y 34^a, İÜ 54^b, B 120^b.

⁴¹ Y 34^a, İÜ 54^b, B -.

⁴² Y 34^a, İÜ 54^b, B -.

ceyb

43.

baħr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. şevk-ı la'lünle 'aceb keyfiyyeti var gönlümün
gördi ol ebrū-kemānı hāleti var gönlümün

[Benim gönlümün, sevgilinin dudağının şevkiyle acep keyfiyeti var; o keman kaşı gören gönlün acep bir haleti var.]

ħarfü'l - ħā ħürrem

44.

rubā 'ī aħreb

1. nūş eylemedin bādeyi mest etti beni
çün cām-ı tehīde görem ey māh seni

[Ey ay! Boş şarap kadehinde seni gördüğüm için daha şarap içmeden (senin yüzün) beni mest etti.]

45.

baħr-i cedīd fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün

1. mihr top oldu māh-ı nev çevgān
girdi meydāne ol meh-i tībān

[Ay gibi parlak yüzlü sevgili meydana girince güneş top, yeni ay çevgan oldu.]

46.

baħr-i cedīd fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün

1. şem'-veş bezm-i ğamda 'āşık zār
bī-ħaber sīnesin yaķar her bār

[İnleyen âşık, defalarca gam meclisinde mum gibi habersiz bir şekilde sinesini yakar.]

⁴³ Y 34^a, İÜ 54^b, B -.

⁴⁴ Y 34^a, İÜ 54^b, B -. bādeyi: bāde; görem: gördüm İÜ.

⁴⁵ Y 34^a, İÜ 55^a, B 120^b.

⁴⁶ Y 34^a, İÜ 55^a, B -.

ḥalef

47.

baḥr-i hezec *mefā 'ilün mefā 'ilün fe 'ülün*

1. kimüñ kim dilerübāsı bī-vefādur
elif kaddi kemān-āsā dü-tādur

[Sevgilisi vefasız olan bir kimsenin elif gibi olan kaddi keman gibi iki büklüm olur.]

ḥarfü'd - dāl daḳīḳī ve bāḳī

48.

baḥr-i cedīd *fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün*

1. oldı manzûrı dilberüñ ağyār
şāf-dildür keder gören her bār

[Dilberin nazarı başkalarına olduğu için saf gönül her defasında keder içindedir.]

dāvud

49.

baḥr-i müctes *mefā 'ilün fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün*

1. meh-i münîr-i men āşûb-ı dil beyefzāyed
be-zîr-i zülf merā rûy-ı ḥod çü bûg'şāyed

[Benim aydınlatıcı Ay'ım saçının altında yüzünü bana açtığından bu yana gönlümün kargaşası artmaktadır.]

ḥarfü'l - rā receb

50.

baḥr-i remel *fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. tîr-i müjgānıyla dökdi ḥûn-ı halkı dem-be-dem
gamzesi maḳtûlünün pâyânı yok ebrûsı hem

[Sevgili, anbean kirpiğinin okuyla halkın kanını döktü; onun gamze ve kaşlarından maktulünün sınırı yoktur.]

47 Y 34^b, İÜ 55^a, B -.48 Y 34^b, İÜ 55^a, B 120^b.49 Y 34^b, İÜ 55^a, B -.50 Y 34^b, İÜ 55^a, B -.

51.

rubā'ī aḥreb

1. dīl sīnede çün şem'-i muḥabbet yakdı
mīhr ile mehi āteş-i ğayret yakdı

[Gönül sinede aşk ateşini yaktığı için Güneş ile Ay'ı (da) kıskançlık ateşi yaktı.]

52.

baḥr-i remel fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. kāmēt-i serv-i ser-efrāzuñdan
ger dıraḥt eylese baḥş-i rüçḥān
bād-ı āhum anı silker şarşar
hem kıomaz bir şemeri anda hemān

[Eger ağaç, selvinin boyunun yüceliğinden dolayı üstünlük bahsini ederse ahımın rüzgarı onu silkeleyerek sarsar ve onda bir meyve dahi bırakmaz.]

raḥīm

53.

baḥr-i remel fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. 'aşık-ı bī-dillerüñ édüp perişān ḥālını
zülḥ rüyından nihān eyler pey-ā-pey ḥālını

[Saç, tedricen yüzünden ayva tüyünü nihan ederek gönülsüz âşıkların halini perişan etti.]

ḥarfü's - sīn selām

54.

baḥr-i remel fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. ol kamer-ruḥsārı tezyīn etmek için dāimā
māhı mir'āt eyledi meşşāḥa-i kudret aña

[O kamer yüzlü sevgiliyi daima süslemek için kudret süsleyicisi ona Ay'ı ayna etti.]

⁵¹ Y 34^b, İÜ 55^a, B 120^b.

⁵² Y 34^b, İÜ 55^b, B -.

⁵³ Y 34^b, İÜ 55^b, B -.

⁵⁴ Y 34^b, İÜ 55^b, B 120^b.

seyfî

55.

rubā'î aḥreb

1. görmek çü dēgöl mümkün ol sāye-i yezdānı
mîr'ât-ı taṣavvurda seyr eyledi dil anı

[O Allah'ın gölgesini görmek mümkün olmadığı için gönül onu tasavvur aynasında seyretti.]

süleymān

56.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. ğayra dil vèrmek nèce mümkün-durur bu nātüvān
sendedür ey mäh-rū meyl-i dil ü ḳalb-i revān

[Bu zayıfın başkasına gönül vermesi nasıl mümkün olabilir?; ey ay yüzlü sevgili, bu gönül ve kalp sana meyletmektedir.]

57.

baḥr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. besî ḥod rā be-āb-i dīde çün mähî vaṭan kerdem
şadef-veş tā ki ḥod rā yār bā-dürr-i 'Aden kerdem

[Gözyaşımı kendime balık gibi vatan edindiğim için kendimi sedef, sevgiliyi de Aden incisi saydım.]

58.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. iki 'aynumdan aḳan oldu iki baḥr-i revān
mîhr ü meh iki ḥabābıdur o baḥrühñ bī-gümān

[İki gözümden akan iki ırmağa benzer; şüphesiz, o bahrin iki hava kabarcığından biri Güneş biri Ay'dır.]

55 Y 34^b, İÜ 55^b, B -.56 Y 34^b, İÜ 55^b, B -.57 Y 34^b, İÜ 55^b, B -.58 Y 34^b, İÜ 56^a, B 120^b.

sūzī

59.

rubā'ī aḥreb

1. 'ıŝkuñ n'ola olmazsa naẓīr ü bedeli
mıhr-i ebedīdür çün nūr-i ezeli

[Aşkın benzeri ve bedeli olmadığı için buna şaşılmaz; ezeli nur ebedi bir güneştir.]

sinān

60.

rubā'ī aḥreb

1. gördükde n'ola yansa dil ol lâle-ḥadi
ḥüsn-i ezelīde gördi nār-ı ebedī

[Ezelî güzellikte ebedî âteşi gören gönül o lâle yanaklıyı görünce yansa buna şaşılmaz.]

61.

rubā'ī aḥreb

1. cismüñ n'ola tāb-ı teb ile olsa naḥīf
nār-ı ebedī sendedür ey cān-ı ẓa'īf

[Ey güçsüz can! Sıtma ateşiyle bedenini zayıflasa buna şaşılmaz, çünkü ebedî âteş sendedir.]

62.

baḥr-i muzāri' mef'ūlū fā'ilātū mefā'ilū fā'ilūn

1. rāh-ı vefāda eyleme daḥı güz̄er göñül
terk-i muḥabbet eyler iseñ sen de ger göñül

[Ey gönül! Eğer aşkı terk eder isen vefâ güzergahında artık dolaşma.]

⁵⁹ Y 34^b, İÜ 56^a, B - .

⁶⁰ Y 35^a, İÜ 56^a, B 120^b.

⁶¹ Y 35^a, İÜ 56^a, B - .

⁶² Y 35^a, İÜ 56^a, B - .

sām

63.

baħr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. tutuşup hākister oldu cümle ten
sîne yana yana nār-ı hicrden

[Sine, ayrılık ateşinden yana yana cümle ten tutuşup küle döndü.]

64.

baħr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. n'ola ser-geşte olsa zerre gibi 'âşık-ı şeydā
saña dil vèrdi rüyuñ gördi ey mihr-i cihân-ārā

[Dîvâne âşık, zerre gibi hayran olsa ne olur! Ey cihânı süsleyen güneş yüzlü sevgili!
(O divane âşık) senin yüzünü görüp sana gönül verdi.]**sırrî**

65.

baħr-i cedîd fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün

1. rûz u şeb kûy-i yârı devr eyler
mihr ü meh rûy-i yâri gördi meger

[Meğer Güneş ile Ay, sevgilinin yüzünü gördüğü için gece gündüz sevgilinin
sokağını devreder.]

66.

baħr-i mutekârib fe 'ülün fe 'ülün fe 'ülün fe 'ülün

1. ögüp şatma ey h^vâce ehl-i mezâka
hemân şanma sükkèrdedür bu halâvet

bunu ehl-i zevk eyle taḥkîk eder kim
şeker de leb-i yâr ile buldı lezzet

[Ey hace! Bu tatlılığın şekerde olduğunu sanıp onu hemen överek satmaya kalkma;
şunu zevk sahipleri bilir: Şeker, sevgilinin dudağı ile lezzet bulmuştur.]63 Y 35^a, İÜ 56^a, B - .64 Y 35^a, İÜ 56^a, B - .65 Y 35^a, İÜ 56^b, B 120^b.66 Y 35^a, İÜ 56^b, B - . sükkèrdedür: şekkerdedür İÜ.

sefer

67.

baħr-i hezec *mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün*

1. ğamuñla cān egerçi vādī-i derde müsāfirdür
dil-i efsürde ƣaldı kūy-ı dilberden mücāvirdür

[İnleyen gönül, her ne kadar senin derdinle dert vadisinde misafir olsa da zayıf gönül sevgilinin mahallesinde kaldı, ona komşudur.]

selīm

68.

baħr-i hezec *mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün*

1. vèrelden cāna keyfiyyet nigārā ruħlaruñ alı
dil-i zār oldı mihrüñle şarāb-ı nābdan ħālī

[Ey sevgili! Yanağının alı cana keyfiyet verdiğiinden beri inleyen gönül, senin sevginle katkısız şaraptan uzaklaştı.]

ħarfü'ş - şın şa' bān

69.

baħr-i remel *fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. olmağ için ħānƣāh-ı dehrde her dem dede
dil yakup bir şem' babalık diler bu tekyede

[Dünyâ hankahında her an dede olmak için gönül bir mum yakarak bu tekyeden babalık diler.]

70.

baħr-i remel *fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün*

1. mażhar-ı cevır ü cefā tīr-i belānuñ siperi
şem' gördi bu dil-i şāfı göyüñdi ciğeri

[Mumun, cevır ve cefa hedefi ve bela oklarının kalkanı olan bu gönlü görünce ciğeri yandı.]

⁶⁷ Y 35^a, İÜ 56^b, B -. dilberden: dilberde İÜ.

⁶⁸ Y 35^a, İÜ 56^b, B -.

⁶⁹ Y 35^a, İÜ 56^b, B -.

⁷⁰ Y 35^a, İÜ 56^b, B -.

şu ‘ayb

71.

baħr-i remel fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. mäh kūyın devr eder ‘uşşāk-ı ser-gerdānla
çün o gün mānendi gördi mihr-i bī-pāyānla

[Ay, sonsuz sevgiyle o güneşe benzeyen sevgiliyi gördüğü için başı dönmüş âşıklarla
[birlikte] yârin sokağını dolaşır.]

72.

baħr-i remel fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. dilrübâlar ‘âşıkā édüp sitem
cevr ederler bī-nihāyet dem-be-dem

[Dilrübâlar aşığa sitem eder ve her an için sonsuz cevr ederler.]

şücā‘

73.

baħr-i hezec mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün

1. reh-i furkatde her dem kâmet-i ham-geştemüz döndi
ser-i zülfüñ gibi cānā mişāl-i [yāy] çün gördüm
çeküp âh okların ben daħı meydān-ı muħabbetde
atup tır-i murādı menzil-i maķşûda êrgürdüm

[Ayrılık yolunda her an iki kat olmuş boyumuz iki büküldü; ey can! Saçının ucu gibi
yay misali (kaşını) gördüğüm için ben dahi muhabbet meydanında ah oklarını çekip
atarak (onları) arzu ettiğim menzile ulaştırdım.]

ħarfü’ş - şād şıdkī

74.

baħr-i remel fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. merd olan naķd-ı dilin ‘arz eyler
gün yüzün göstericek ol gül-i ter

[Merd olan kişi, gül yüzlü sevgili güneş yüzünü gösterince (ona) gönül naktini
sunar.]

⁷¹ Y 35^a, İÜ 57^a, B -.

⁷² Y 35^a, İÜ 57^a, B 120^b.

⁷³ Y 35^b, İÜ 57^a, B -.

⁷⁴ Y 35^b, İÜ 57^a, B -.

şafī

75.

baħr-i remel *fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. raħm ederdi ħālūme ol dilrübā
zāhir olsa yüzde bir derdüm aña

[Derdimin yüzde biri görünseydi o sevgili halime acırdı.]

ħarfü' t - tã tayyib

76.

baħr-i remel *fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. bād-veş püyān olup her rüz u şeb
yāri eyler 'ārīf-i bī-dil taleb

[Aşık arif, gündüz ve gece her zaman rüzgâr gibi koşarak sevgiliyi talep eder.]

ħarfü' l - 'ayn 'ömer 'alī 'aynī

77.

baħr-i cedīd *fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün*

1. eylemez ġayr-ı yāra dīde nazar
māh ħurşīd-rüy olursa eger

[Göz, ay güneş yüzlü olsa dahi sevgiliden başkasına nazar etmez.]

'ömer

78.

baħr-i hezec *mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün*

1. fīrākuñla igen ağlatma luṭf èt cān-ı müştāka
çekerler çün ġamuñ bārī teraħħüm eyle 'uşşāka

[Ey sevgili! Ayrılığının hasretini çekene lutfet (onu) çok ağlatma; (hatta) onlar senin gamını çektikleri için bari (onlara) rahmet.]

75 Y 35^b, İÜ 57^a, B 120^b.76 Y 35^b, İÜ 57^a, B 120^b.77 Y 35^b, İÜ 57^b, B -.78 Y 35^b, İÜ 57^b, B -.

79.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. olalı zencîr-i zülfüñ boynumuzda bendümüz
kanı ey meh 'ışık içinde mihre mânendümüz

[Ey Ay yüzlü! Saçının zinciri boynumuzda bend olduğundan bu yana bizim aşkımızın benzeri var mı?]

80.

baḥr-i remel fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

1. sünbülü kıldı perîşân girih-i müyından
mâh mahv oldu dilâ ol kamerüñ rüyından

[Sevgilinin saçlarının düğümü sünbülü perişan etti; ey gönül! Ay o sevgilinin yüzünden mahvoldu.]

‘alî ve sa‘y ve selâmî

81.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. kalb-i pâk-i 'âşıkı ey dil muşaffâ eyledi
mihre-i bî-ḥad kendüsünde çün tecellâ eyledi

[Ey gönül! Sınırsız sevgi kendisinde tecelli ettiği için âşıkın pak kalbi tertemiz oldu.]

‘alî

82.

rubâ'î aḥreb

1. 'ârifde nece olmaya zevk ile sürür
mihre-i ebedî kendüde çün etdi zuhûr

[Sonsuz sevgi kendinde zuhur ettiği için Arif'te sevinç ve zevk nasıl olmasın?!]

83.

baḥr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. bakmayaldan yüzime ol verd-i ter
çeşme-i çeşmüm belî kanlar döker

⁷⁹ Y 35^b, İÜ 57^b, B -.

⁸⁰ Y 35^b, İÜ 57^b, B -.

⁸¹ Y 35^b, İÜ 57^b, B -.

⁸² Y 35^b, İÜ 57^b, B 125^a.

⁸³ Y 35^b, İÜ 58^a, B 125^a.

[O parlak gül, yüzüme bakmadığından beri gözlerimin bebeğinin kanlar döktüğü doğrudur. (evet gözlerim kan akıtmaktadır)]

84.

baħr-i cedīd *fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün*

1. rüy-i zībāda iki hāl baña
oldı her biri ħabbetü's-sevdā

[(Sevgilinin) güzel yüzündeki iki beninden her biri benim için birer nahve oldu.]

85.

baħr-i muzāri' *mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün*

1. olmuş kemend-i zülfine vābeste 'ārifi
dilber şikestesı yine bu ħasta 'ārifi

[Bu hasta Arifi, sevgilinin saçlarının kemendine bağlandığından beri yine dilber kırgınıdır / yorgunudur.]

86.

baħr-i cedīd *fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün*

1. 'āşık-ı zārı ħasta edeli ğam
dil-i dilber şikestedür her dem

[Keder, inleyen gönlü hasta ettiğinden bu yana dilberin gönlü de her an kırıktır.]

87.

baħr-i hezec *mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün*

1. aķar cūy-i sirişküm kāmēt-i dil-cūñ içün her sū
göñül āşüfte olmuşdur senüñ mihrüñle ey meh-rū

[Ey ay yüzlü! Senin sevgin ile gönül perişan olmuştur; sürekli akan gözyaşı ırmaklarım senin gönül çekici boyun için her tarafa akmaktadır.]

'īsā

⁸⁴ Y 35^b, İÜ 58^a, B 125^a.

⁸⁵ Y 35^b, İÜ 58^a, B 125^a.

⁸⁶ Y 36^a, İÜ 58^a, B -.

⁸⁷ Y 36^a, İÜ 58^a, B 125^a.

88.

baħr-i remel *fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. ehl-i 'irfān ol güneş-ruhsāre diller vërdiler
mıhr-i bī-pāyān ile çüñkim o māhı gördiler

[İrfan ehli, o mahı sonsuz sevgisiyle gördükleri için güneş yüzlü sevgiliye gönüllerini verdiler.]

'abbās

89.

baħr-i remel *fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün*

1. olalı şāf gönül āyinesi cānānuñ
mıhr-i rüyı görünür her tarafında anuñ

[Gönül aynası temizlendiğinden bu yana onun her tarafında güzel yüzlü sevgili görünmektedir.]

'imād

90.

baħr-i remel *fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün*

1. rüy-i zībāda iki hāl dilā
oldı dām-ı dil ile dāne baña

[Ey gönül! Sevgilinin güzel yüzündeki iki ben, gönül tuzağında benim için birer dāne oldu.]

'ışkī

91.

baħr-i remel *fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. yār bī-şefkāt gönül bī-şabr u tākāt n'eyleyem
'ışk bī-gāyet çü derd-i bī-nihāyet n'eyleyem

[Yâr şefkatsiz, gönül sabırsız ve takatsiz kaldı ne yapayım?; Aşk oransız ve keder nihayetsiz olduğu için ne yapayım?]

⁸⁸ Y 36^a, İÜ 58^a, B 125^a.

⁸⁹ Y 36^a, İÜ 58^a, B 125^a.

⁹⁰ Y 36^a, İÜ 58^b, B 125^a.

⁹¹ Y 36^a, İÜ 58^b, B 125^a.

92.

baħr-i hezec *mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün*

1. çü gördüm gece bākī kaldı meclisde mey-i ħamrā
seħerden nūş édüp ben anı oldum bülbul-i gūyā

[Gece kırmızı şarabın geriye kaldığını farkettim; sabahleyin onu içerek şakıyan bülbul gibi oldum.]

ħarfü'l - ğayn ğanī

93.

baħr-i remel *fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün*

1. gūlsitān içre anuñ- içün zār oldu
bülbul-i bī-dile yār-ı ebedī ħār oldu

[Gönülsüz bülbulle sevgili ebediyen diken oldu; bu sebeple bülbul gül bahçesinde sürekli inledi.]

94.

baħr-i muzāri *'mef'ulü fā 'ilātü mefā 'ilü fa 'ilün*

1. gülşende zevk ü şevk ile güller şafādadur
nīş-i cefā-yı ħār ile bülbul belādadur

[Gül bahçesinde güller zevk ve şevk ile safa içindedir; dikenin cefa hançeriyle bülbul beladadır.]

ħarfü'l - fā feyzī

95.

baħr-i hezec *mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün*

1. ħadeng-i zaħmınuñ revzenlerini cā-be-cā ister
'acebdür bu dil-i āşüfte her sūdan ziyā ister

[Gönlüm, sevgilinin attığı oklardan dolayı tenimdeki yaralardan oluşan pencerelerini sıra sıra ister; çünkü bu perişan gönül her yerden bir ışık istemektedir.]

⁹² Y 36^a, İÜ 58^b, B 125^a.

⁹³ Y 36^a, İÜ 58^b, B -.

⁹⁴ Y 36^a, İÜ 58^b, B 125^a.

⁹⁵ Y 36^a, İÜ 58^b, B -.

ķāsım ķıyāmī yārī melek merām ķara mähī ķumrī āhī meryem ķā'im ķayyim
emmī šāhī rūh mihramiz

96.

baħr-i hezec *mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün*

1. o šahuñ eşigünde ķadr ü kıymet istemez şeydā
ķosın bir neçe yüzden ħāk-i pāya mihr ü mäh-āsā

[Şeyda olan âşık, o şahın eşiginde kadir ve kıymetinin bilinmesini istemiyor; (yeter ki sevgilinin) ayağının toprağına Güneş ve Ay gibi birkaç yüzden koysun/ Güneş ve Ay gibi sabah akşam sevgilinin ayağının toprağına yüz sürsün.]

ķadrī

97.

baħr-i remel *fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün*

1. eksük olmaz der-i dildārda şūr ile şeğab
der-be-der gibi dilā 'āşık-ı şeydālar hep

[Sevgilinin kapısından fitne ve kavga eksik olmaz; ey gönül! Şeyda âşıklar, hep avare gibiler.]

ķādirī

98.

baħr-i cedīd *fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün*

1. rāh-ı ğamda görüp bu bī-cānı
ķāleb-i zinde şandılar anı

[Gam yolunda bu cansız aşığı görüp onun hayatta olduğunu sandılar.]

ķāsım

99.

baħr-i hezec *mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün*

1. ne ħālet eylesem bilmem nigārā bu dil-i zārı
ķararı yok görürsem bir nefes ruhsār-ı dildārı

⁹⁶ Y 36^a, İÜ 59^a, B B 125^a.

⁹⁷ Y 36^a, İÜ 59^a, B 125^a.

⁹⁸ Y 36^a, İÜ 59^a, B 125^a.

⁹⁹ Y 36^a, İÜ 59^a, B 125^a.

[Ey sevgili! Bu inleyen gönüle ne hâl etsem bilmiyorum; çünkü sevgilinin yüzünü gördüğüm an kararı yok.]

ḥarfü'l - kef güvāhī

100.

baḥr-i muzāri' *mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün*

1. yārūñ maḥallesinde görüp āh kılduğuñ
ol serve bildüm idi dilā 'aşık olduğuñ

[Ey gönül! Senin yârin mahallesinde ah ettiğini görünce o selvi boyluya âşık olduğunu anladım.]

kemāl kāmīl

101.

baḥr-i muzāri' *mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün*

1. bāğuñ gülünde ḥayli leṭāfet nişānı var
beñzer görindi āyine-i gülde rüy-i yār

[Bahçenin gülünde bir hayli letafet nişanı var; gülün aynasında sevgilinin yüzü göründü galiba.]

ḥarfü'l - lām leyli

102.

baḥr-i remel *fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün*

1. çekmek için bağına bir dilrübā
kāmetin 'uşşāk etmişdür dü-tā

[Âşıklar kucağına bir sevgili almak için boyunu iki büklüm etmişler.]

ḥarfü'l - mīm muḥammed

103.

baḥr-i remel *fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün*

1. nāylar nālemi gūş eyledi geldi zāre
şem' yakıldı dili gördi perīşān yāre

¹⁰⁰ Y 36^b, İÜ 59^a, B -.

¹⁰¹ Y 36^b, İÜ 59^a, B 125^a.

¹⁰² Y 36^b, İÜ 59^b, B 125^a.

¹⁰³ Y 36^b, İÜ 59^b, B 125^a.

[Neyler, ah ile feryadımı duyup inledi; mum, gönlümün yâr yolunda perişan olduğunu görüp yandı.]

memi

104.

baħr-i hezec *mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün*

1. firâkuñ âteşinden olmuş idi âhumuz memdûd
görince rûy-i yârı tâb-ı dilde kalmadı mevcûd

[Yârin yüzünü görünce gönülde ateş kalmadı; ayrılığın ateşinden ahımız göklere uzanmıştı.]

105.

baħr-i cedîd *fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün*

1. bilmedi sırr-ı la 'lûñi aşlâ
dil dehânuñdan âhîr oldu cüdâ

[Gönül, dudaklarının sırrını asla bilmedi; o, sonunda ağzından ayrı düştü.]

106.

baħr-i remel *fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün*

1. nâylar inledi bezm içre o gül-çehri görüp
yandı şem 'üñ yüregi ol meh-i bî-mihri görüp

[O gül yüzlü sevgiliyi mecliste görünce neyler inledi; mumun kalbi o şefkatsiz sevgiliyi görünce yandı.]

maħmûd

107.

baħr-i müteķārib *fe 'ülün fe 'ülün fe 'ülün fe 'ülün*

1. nedendür ki eşkāl-ı esrâra zâhid
nazar kılmaz âyine-i cām-ı mülde
tutup rûyına 'ucb-ıla burķa 'ını
niķābıyla maħrûm ola devr-i gülde

¹⁰⁴ Y 36^b, İÜ 59^b, B - .

¹⁰⁵ Y 36^b, İÜ 59^b, B 125^a.

¹⁰⁶ Y 36^b, İÜ 59^b, B - .

¹⁰⁷ Y 36^b, İÜ 59^b, B - .

[Zahit, sırrın eşkaline şarap kadehinin aynasında neden nazar etmez (neden kadehte aramaz).// Sevgili, bu gül mevsiminde hayret edici bir şekilde yüzünü nikabıyla saklayarak (âşıkları) mahrum etmektedir.]

murād

108.

baħr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. zerre-veş çeşm-i muħabbet şemsi raḥşān eyledi
ḥūn-i dilde mihr-i bī-ḥaddūñ çü miħmān eyledi

[Kanla dolu gönülde senin sonsuz sevgini misafir ettiği için aşk çeşmesi zerre gibi güneşi aydınlattı.]

meyrem

109.

baħr-i remel fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

1. nerm kılsa n'ola mey mermer-i ḳalb-i yāri
seng-i ḥārālara te'şir eder āb-ı cārī

[Şarap mermer gibi olan kalbi yumuşatsa ne olur?; (zira) akan su mermer taşına tesir eder.]

mīr

110.

baħr-i hezec mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. bu gülzār-ı fenāda olmağa 'uşşāḳa eglence
dehānuñ gördi vü dehr āşikār etti neçe gonca

[Âşıklara bu fena gülzarında eğlence olsun diye dünya, sevgilinin ağzını görüp nice goncalar aşikar etti.]

mümtāz

¹⁰⁸ Y 36^b, İÜ 60^a, B -.

¹⁰⁹ Y 36^b, İÜ 60^a, B -.

¹¹⁰ Y 36^b, İÜ 60^a, B 125^a. mīr : meryem İÜ.

111.

baħr-i hezec *mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün*

1. ğubār-ı ten dehānı yādına gözden nihān oldu
kemerde çün miyānın gördi āħir bī-nişān oldu

[Vücudun toprağı ağzını hatırladıkça gözden nihan oldu; belini kemerde görünce sonunda nişansız oldu.]

mehdī

112.

baħr-i remel *fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. bezm-i meyde şem '-veş ey dīde-i cān rūşeni
sīnesin yakdı pey-ā-pey gördi 'āşıklar seni

[Ey cana göz aydınlığı olan sevgili! Mey meclisinde seni görünce âşıklar mum gibi art arda sinesini yaktı.]

113.

baħr-i hezec *mefā 'ilün mefā 'ilün fe 'ülün*

1. zi-seyr-i kūy-ı cānān bī-nasībem
merā rāhī dehī bī-dil ğarībem

[Canan sokağını gezmekten nasipsizim; gönülsüz bir garibim bana bir yol veresin.]

muşlī

114.

baħr-i remel *fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. ğam şebinde şubħ-ı vuşlat gitdi zāhir olmadı
iftirāķa muttaşıl pāyān-ı āħir olmadı

[Gam gecesinde vuslat sabahı görünmedi; nihayetinde her daim ayrılık olacağı aşık arı olmadı.]

maķālī

¹¹¹ Y 36^b, İÜ 60^a, B -.

¹¹² Y 36^b, İÜ 60^a, B -.

¹¹³ Y 37^a, İÜ 60^a, B -.

¹¹⁴ Y 37^a, İÜ 60^a, B -. vuşlat: - ; oldu: olmadı İÜ.

115.

baħr-i remel *fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. şüfî 'ıyd oldı dèyü tācın meye kıldı gırev
bādede kaşşı mişālın gördi şandı māh-ı nev

[Sufi badede kaşşın aksini görünce onu yeni ay zannetti ve bayram geldi diye şaraba tacını rehin verdi.]

münirî

116.

baħr-i hezec *mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün*

1. yeter ağyārı cām-ı vaşl ile ser-mest ü şeydā kıl
gel ey meh rūyuñı göster beni bārī tesellā kıl

[Ey meh! Yeter, vuslat kadehi ile ağyarı sermest ve şeyda kıl; gel, yüzün göster de bari beni teselli et.]

mesîh

117.

baħr-i muzāri' *mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün*

1. zāhid yoğ-ısa hānķah içre yerim n' ola
meyhāne köşesi ev olur rinde dāimā

[Zahit, bu hankah içinde yerim yok ise buna şaşılmaz, çünkü rindin evi daima meyhane köşesidir.]

118.

baħr-i hezec *mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün*

1. **bu beş beyt ğazelden bu mışra' çıkar**
muħammed şāh zerger server-i ħübān sīmīn-ber

[Bu beş gazelden Muhammed, Şah, Zerger, Server-i Hûbân ve Sîmînber isimleri çıkmaktadır.]

muħammed¹¹⁹

¹¹⁵ Y 37^a, İÜ 60^a, B -.

¹¹⁶ Y 37^a, İÜ 60^b, B -.

¹¹⁷ Y 37^a, İÜ 60^b, B -.

¹¹⁸ Y 37^a, İÜ 60^b, B B 125^b. çıkar: - İÜ.

¹¹⁹ Y.37^a, İÜ 60^b, B 125^b.

baħr-i remel fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. dil dehān-ı yārdan her dem diger-gün olmada
ħamdu li 'llāh dilde şerħüñ zaħmı efzün olmada

[Gönül sevgilinin ağzı yüzünden her an halden hale girmektedir; çok şükür, gönülde yara gittikçe büyümektedir.]

şāh¹²⁰

2. vaşla evvel dil sezā-vār idi āħir āh kim
furķatuñla bu dil-i ğam-dīde maħzūn olmada

[Gönül ilk önce kavuşmaya layıktı fakat sonunda ayrılık acısıyla keder içinde mahzun olmaktadır.]

zerger¹²¹

3. mihr ile ger şorsa ħālüm dēyesiz ol bī-dilün
zūlf-i şeb-dīzūñ ğamıyla yaşı gülgün olmada

[Şefkat ile sorarsa o sevgili, ona halimi söylersiniz: (zira) o gönülsüz aşığın gözyaşı, sevgilinin gece renkli zūlfünün gamıyla gül renginde olmaktadır.]

server-i ħūbān¹²²

4. mihr ü meh oldı terāzū ol ruħ-ı zībā gönül
şan dil-i 'uşşāķa naķdi ile mevzūn olmada

[Ey gönül! O güzel yanağın terazisi Güneş ile Ay oldu; sanki âşıkların gönlüne nakitle ölçü olmada.]

sīmīn-ber¹²³

5. nīm-i eşkümden görünmez çeşme-i çeşmüm benüm
sīnem üzre dāğ-ı miħnet bir iken on olmada

[Gözyaşımın yarısından dahi göz pınarım görünmez oldu; göğsüm üzerindeki mihnet yarası bir iken on olmaktadır.]

¹²⁰ Y.37^a, İÜ 60^b, B 125^b.

¹²¹ Y.37^a, İÜ 60^b, B 125^b.

¹²² Y.37^a, İÜ 60^b, B 125^b. naķd bula: cān naķdiyle İÜ.

¹²³ Y.37^a, İÜ 60^b, B 125^b.

ḥarfü' n - nūn nāmī

124.

baḥr-i remel *fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün*

1. def'-i ğam kılnağ için ehl-i sükün-ı dünyā
ihtiyār eylediler bāde-i gülgünü dilā

[Ey gönül! Dünyanın huzur ehli, gamdan uzak olmak için gül renkli şarabı tercih etti.]

nebī

125.

baḥr-i muzāri' *mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün*

1. dil la'l-i nābı yādına zevk u şafādadur
cān bīm-i hicr-i yār ile her dem belādadur

[Gönül, sevgilinin dudağının (şarabı da kastemektedir) hayaliyle zevk ve safa içindedir; can daima sevgilinin ayrılık korkusuyla beladadır.]

ḥarfü' l - vāv vāhī

126.

baḥr-i muzāri' *mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün*

1. yandı şerār-ı āteş-i sīnemle mihr ü māh
ērdi fırāk u derd ile çarḥ-ı kebūde āh

[Göğsümün ateşinin kıvılcımıyla Güneş ve Ay yandı; ayrılık ve dert ile âşığın ahı mavi gökyüzüne ulaştı.]

vālī

127.

baḥr-i recez *müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'illün*

1. vërdükde eflāke dilā naḳḳāş-ı ḳudret zīb ü fer
çarḥ-ı kebūde 'aksini naḳş ètmış ol māhuñ meger

[Kudret nakkaşı felekleri süsledikçe meğer o Ay'ın aksini mavi gökyüzünde nakşetmiş.]

¹²⁴ Y 37^a, İÜ 61^a, B 125^b.

¹²⁵ Y 37^a, İÜ 61^a, B 125^b.

¹²⁶ Y 37^a, İÜ 61^a, B -.

¹²⁷ Y 37^a, İÜ 61^a, B 125^b.

128.

baħr-i hezec *mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün*

1. olaldan kākülün āşüftesi 'aqlum olupdur kem
gönül ser-geştedür rüyuñ görüp ey yār-ı bī-raħm

[Ey şefkatsiz sevgilim! Senin saçının kahkülünün meftunu olduğumdan beri aklımı kaybetmek üzereyim; Senin yüzünü gördüğümünden beri gönül kendini kaybetmiştir.]

vāhidī

129.

baħr-i remel *fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. naķş-ı ğayrı pāk édüp mir'āt-i ƙalbinden revān
rüy-ı yārüñ ğāh 'aksin ğāh kendin gördi cān

[Gönül aynasını başka nakışlardan temizleyen (âşık), (bu suretle) can evinde yârin kimi zaman aksini kimi zaman da kendisini gördü.]

ħarfü'l - hā hüdāyī

130.

baħr-i muzāri' *mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün*

1. 'aks-i 'izār-ı yāri pey-ā-pey görüp revān
şerminden êtdi kendi yüzini revān nihān

[Sevgilinin yanağının aksini ara ara gören âşık, utanarak kendi yüzünü hemen nihan etti.]

hemdem

131.

baħr-i cedīd *fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün*

1. dīv-i aġyāra olmayup dildār
ādeme hemser oldı āsiye-vār

[Div gibi rakiple sevgili olmayıp Asiye Adem'e eş oldu.]

¹²⁸ Y 37^b, İÜ 61^a, B -.

¹²⁹ Y 37^b, İÜ 61^a, B -.

¹³⁰ Y 37^b, İÜ 61^a, B 125^b.

¹³¹ Y 37^b, İÜ 61^a, B -. hemser āsiye vār: hicr oldı elbise dar İÜ.

ḥarfü'1 - lām lāle ruh

132.

baḥr-i remel *fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. gün yüzüñ seyr eyleyenler dēdi kim
 şems-i 'ālem-tābdur ēy verd-i ter
 'aks-i ḥālūñde görenler ēy melek
 mihr-i sermed maṭla'idur dēdiler

[Ey taze gül! Senin parlak yüzünü görenler, (onun için) alemleri ışıktandıran güneştir, dediler.// Ey melek! Beninin aksini görenler de (bu da) ebedi sevginin başlangıcıdır, dediler.]

ḥarfü'1 - yā yārdem

133.

baḥr-i cedīd *fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün*

1. saña herkes feraḥda maḥrem olur
 şıdkıla yār hem de hemdem olur

[Herkes sana mutlulukta dost olur; sadakatiyle hem yār hem de arkadaş olur.]

Sonuç

Bu çalışmada Berlin Devlet Kütüphanesi Ms. Or. Oct. 3420, Berlin Devlet Kütüphanesi Ms. Or. Oct. 2130 ve İstanbul Üniversitesi TY 794 numarada kayıtlı Muammâ Mecmualarında yer alan Ârifî Efendi'ye ait muammalar incelendi. Ms. Or. Oct. 3420 numarada kayıtlı mecmua, kapsamı açısından esas alındı. Diğer mecmualarda olan farklarıyla birlikte çözüm yöntemi ve kaidelere değinmeden transkripsiyonu yapıldı. Söz konusu muammaların bu fennin bir zekâ ürünü olmasının yanı sıra Klasik Türk şiiri çerçevesinden uzak kalmayarak yazıldığı da diliçi çevirisiyle ortaya konuldu. Muamma yazarı olarak ismi geçen Arifî mahlaslı her iki şairin de bu alanda başarılı olduğu tezkirelerde zikredilmiştir. Ele alınan 132 muammanın hangi Arifî'ye ait olduğu kısıtlı verilerden dolayı belirlenemese de yukarıda sözü geçen muamma şairi Arifî'nin Klasik Türk şiiriyle birlikte muamma ilmine katkısının da büyük olduğunu söylemek mümkündür. Klasik Türk şiirinde muamma gazel yazan şairlerin sayısı azdır. Söz konusu Arifî Efendi'nin her beyti farklı isim barındıran beş beyitlik muamma gazeliyle muamma gazel yazan şairler içinde önemli bir konumda olduğu tespit edilmiştir.

¹³² Y 37^b, İÜ 61^a, B -.

¹³³ Y 37^b, İÜ 61^a, B -.

Kaynaklar

- AKBOĞA, Songül (2023). *Şâirâne Muammâlara Şârihâne Çözümler Şerh-i Muammeyât-ı Emrî* (Muammâyî Ahmed Çelebi), Gazi, Ankara.
- ARSLAN, Ömer (2023). “Kınalızâde Alî Çelebi’nin Muammeyâtı”, *Prof. Dr. Yekta Saraç Armağanı*, 187 – 224.
- ARSLAN, Ömer (2023). “Selîsî’nin Muammâ Risâlesi ve Muâmmeyâtı”, *Uluslararası Dil, Edebiyat Dergisi* 6 (1): s. 110-125.
- ARSLAN, Ömer (2022). “XVI. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinin Eleştirel Kaynaklarında Üslup/Tarz Kavramının Değerlendirilme Biçimleri”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 29, s. 178-215.
- ASLAN, Üzeyir vd. (2018). *Osmanlı Edebiyatının 200’ü*, OTTO, Ankara.
- ASLAN, Üzeyir (2021). “Aruz Fer’leri Arasındaki Farklar”, *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* 9, s. 58-82.
- BİLKAN, Ali Fuat (2011). *Nâbî Divanı*, Akçağ, Ankara.
- BİLKAN, Ali Fuat (2000). *Türk Edebiyatında Muamma*, Akçağ, Ankara.
- CANSEVEN, Meryem (2018). *Arifi’nin Süleyman-nâmesi’ndeki Taht Tasvirleri*, Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- ÇELİK, Ahmet Faruk (2009). *Fethullah Arifi Çelebi’nin ‘Şah-name-i Al-i Osman’ından Süleymanname*. Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- DEHHODA, Aliakber: *Lugat-nâme-yi Dehhoda*, haz: Muhammed Muin – Cafer Şahidî 1998. Müessise-i İntişarat ve Çap-ı Danişgah-i Tahran, 2. baskı, C. 15, Tahran.
- es-Seyyid Pîr Mehmed bin Çelebi, *Meşâ’irü’ş-Şu’arâ*. (haz: Filiz Kılıç). <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0>. [Erişim: 20.02.2025].
- DURMUŞ İsmail (2020). “Muamma”. TDV., C. 30, Ankara: 319-320.
- GASIMOĞLU ÇATALKAYA, Günay (2024). “Muamma Yazan Şairlerin Aynı İsimler Üzerindeki Ortak Çözüm Yöntemleri”, Prof. Dr. Mustafa Nejat Sefercioğlu Seferî’ye Armağan, İksad, Ankara: 290-325.
- Gelibolulu Mustafa Âlî, *Kühü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı*. (haz: Mustafa İsen). <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55739,kunhul-ahbarin-tezkire-kismpdf.pdf?0>. [Erişim: 20.02.2025].

Kınalızade, Hasan Çelebi. Tezkiretü’ş-Şu’arâ, (haz: Aysun Sungurhan). <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0>. [Erişim: 20.02.2025].

Muin, Muhammed: Ferheng-i Farsî, haz: Azizullah Alizâde, (2002). Emteşerât-i Adina, C. 2, Tahran.

Mustafa, Cârullahzade.Beyânî Tezkiresi, (haz: Aysun Sungurhan). <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55835,beyani-tezkiresipdf.pdf?0>. [Erişim: 20.02.2025].

Nevizâde Atayî. Hadâ’iku’l-Hakâ’ik Fî Tekmiletî’ş-Şakâ’ik, haz: Suat Donuk (2017). C.1, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul.

SARAÇ, Yekta (2010). Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat, Gökkubbe, İstanbul.

TARLAN, Ali Nihat (2019). Divan Edebiyatında Tevhidler ve Muamma, Ketebe, İstanbul.

YAZICI, Tahsin (1991). “Ârifî Fethullah Çelebi”. İslam Ansiklopedisi. C. 3, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 371-173.